

αυτή την κατεύθυνση. Στη χώρα μας με πολλή δυσκολία και καθυστέρηση και παρά την Συνταγματική επιταγή, ψηφίστηκαν κάποιοι Νόμοι και επικυρώθηκαν ορισμένες Διεθνείς Συμβάσεις που ρυθμίζουν τα ίδια θέματα. Οι πιο ουσιαστικοί είναι ο Ν. 1414/84 «για την ισότητα των εργασιακών σχέσεων και ο Ν. 1483/84 για την Γονική άδεια των εργαζομένων. Και αυτοί όμως δεν ισχύουν για το σύνολο των εργαζομένων γυναικών αφού αναφέρονται και αφορούν μόνο τις εργαζόμενες γυναίκες στον ιδιωτικό τομέα αλλά όχι και στο Δημόσιο. Τόσο όμως οι Διεθνείς Συμβάσεις όσο και οι Νόμοι είτε παραμένουν στο επίπεδο των διακηρύξεων και των γενικοτήτων είτε ρυθμίζουν κατ' αρχήν κάποια θέματα συγκεκριμένα, αλλά αδύνατα να εφαρμοστούν και δεν εφαρμόζονται με ευθύνη της κεντρικής Κρατικής εξουσίας. Η μη ύπαρξη υπεύθυνων υπηρεσιών

και οργάνων που θα τους επιβάλλουν και θα επιβλέπουν την εφαρμογή τους, τους καθιστούν ανενεργούς και ουσιαστικά ανύπαρκτους.

Με αυτό τον τρόπο διατηρείται η διάσταση ανάμεσα στο ποιά είναι η ζωή των γυναικών σύμφωνα με το γράμμα του Νόμου και ποιά είναι στην πραγματικότητα.

Μέσα λοιπόν σ' αυτές τις συνθήκες, με όλα αυτά τα προβλήματα, τις δυσκολίες και τις προκαταλήψεις «μπαίνει» η γυναίκα στο χώρο της αμειβόμενης εργασίας και διεκδικεί το δικαίωμα στην δουλειά, στην πορεία για την Απελευθέρωσή της.

### Βιβλιογραφία

1. «Ο Φάκελος της Ισότητας» συλλογή άρθρων Κ. Κασμάτ. Η Γυναίκα στην

απασχόληση, Γ. Κραβαρίτου - Μανιτάκη: Ισότητα και κοινωνική πολιτική Β. Φιλίας: Η θέση της Γυναίκας σήμερα: κοινωνικές συντεταγμένες

Ζ. Χρονάκη: Οι Γυναίκες σήμερα Εκδ. Οδυσσεύς 1982

2. Αυδή-Καλάνη 1982: «Η επαγγελματικά εργαζόμενη Ελληνίδα»

Εκδ. Παπαζήση 1978

3. Βασιτάκη Στάυρου: «Η Γυναίκα στη μισθωτή εργασία»

Εκδ. Παπαζήση 1981

4. Παναγιώτη Τζίφα Κ.: «Η θέση της Γυναίκας στην Ελλάδα»

Εκδ. Νέα Σύνορα 1984

5. «Ο Αγώνας της Γυναίκας» αφιέρωμα στη γυναικεία εργασία τ. 18-1983.

6. Seddon Α.: «Κρατείστε τις γυναίκες στη θέση τους - Η σεξουαλική επιθετικότητα στη δουλειά γίνεται θέμα συλλογικής μελέτης»

«Ανακάλυψη» Πολιτική Επιθεώρηση τ. 1 - 1983

7. Greer Germaine: Η Γυναίκα Ευνούχος, Εκδ. Ερμής 1978.

## Η ΣΧΕΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

στον ιδιωτικό χώρο με μόνο αντικείμενο και λόγο ύπαρξης του την αναπαραγωγή, για αιώνες κρατήθηκε συνειδητά έξω από εκεί όπου ασκούσαν η πολιτική. Οι άντρες μονοπώλησαν και διαχειρίστηκαν τις διάφορες εξουσίες. Έργο των αντρών είναι τόσο οι θεωρητικές επεξεργασίες όσο και η ενεργητική έκφρασή τους. Αντρικές οι αξίες, οι τρόποι οργάνωσης, οι συμπεριφορές που επιβλήθηκαν και τη χαρακτηρίσαν σ' όλες τις στιγμές της ιστορίας από τις πιο επαναστατικές και ριζοσπαστικές μέχρι τις πιο σκοταδιστικές. Η πολιτική δεν θέλησε και δεν «χώρεσε» τις γυναικείες υποτιμήσεις συνειδητά τη θέση και το ρόλο τους στην κοινωνία. Η άρνηση και η δυσπιστία απέναντί τους εκφρόνισαν σε ένα διπλό επίπεδο: τόσο στη φυσική αδυναμία που τις χρώθηκε όσο και στη νομική που κατασκευάστηκε σε βάρος τους. Μέσα από αυτή την υποτίμηση διαμορφώθηκε η θέση-αντίδραση των γυναικών, το να θεωρούν την πολιτική κάτι έξω από τη ζωή τους, τα προβλήματα τους, τα ενδιαφέροντά τους και τις ανάγκες τους.

Για πάρα πολλούς αιώνες δεν είχαν ούτε την τυπική δυνατότητα να συμμετάσχουν και να συνυπάρχουν με τους άντρες σ' αυτό τον τομέα. Η τυπική κατάκτηση και η νομική κατοχύρωση των πολιτικών δικαιωμάτων των γυναικών είναι φαινόμενο του αιώνα μας και αποτελέσματα σκληρών

Αν προσπάθησουμε να ορίσουμε την έννοια της Πολιτικής σαν ενασχόληση με τα κοινά, σαν ενδιαφέρον για τις υποθέσεις της Πόλης, της οργάνωσης των κοινωνιών, σαν το χώρο όπου συζητούνται και παίρνονται αποφάσεις που καθορίζουν αποφασιστικά διάφορους τομείς της ζωής των ατόμων, τότε θα δούμε ότι το Γυναικείο φύλο ιστορικά είναι αποκλεισμένο από αυτήν. Τυπικά μέν μέχρι πριν λίγες δεκαετίες, ουσιαστικά δε ακόμη και σήμερα, αφού η γυναικεία οργάνωσή από τους Άντρες και προς όφελός τους, επανακάμει το ένα χέρι ό,τι παραχωρεί με το άλλο στις γυναίκες.

Η Πολιτική πραγματώνεται και εκφράζεται κυρίως μέσα από τους διάφορους θεσμούς του Κράτους, το Κοινοβούλιο, την Κυβέρνηση, τα Πολιτικά Κόμματα, την Τοπική Αυτοδιοίκηση κ.ά.

Οι γυναίκες είναι μέλη της Πόλης, της κοινωνίας, του Κράτους. Οι υποθέσεις τους τις αφορούν, οι αποφάσεις που παίρνονται έχουν επίδραση και στη δική τους ζωή, αλλά οι ίδιες δεν μετέχουν στους φορείς που τα αντιπροσωπεύουν, άρα και δεν επηρεάζουν ούτε τις διαδικασίες οργάνωσης και λειτουργίας τους, ούτε και τα αποτελέσματά τους.

Ο χώρος της πολιτικής είναι κατ' εξοχήν εκείνος όπου εκδηλώνεται πιο εντυπωσιακά η «αντρική» διάσταση της κοινωνίας και της εξουσίας.

Το γυναικείο φύλο περιορίζεται

και μακροχρόνιων αγώνων από μέρους τους.

Ας προσπαθήσουμε να δούμε -υποχρεωτικά αρκετά συνοπτικά και γι' αυτό σχηματικά- πως διαμορφωνεται η σχέση των γυναικών με την πολιτική.

Το Κράτος είναι η πιο σύνθετη μορφή της Πολιτικής αλλά και η πιο ολοκληρωμένη και βέβαια η πιο καταπιεστική. Το Κράτος αποτελεί από τη μια πλευρά το μεγαλύτερο μηχανισμό καταναγκασμού και από την άλλη διαθέτει την ικανότητα να δημιουργεί κανόνες και νόμους υποχρεωτικούς για όλους μέσα σε μια θεωρητική και εσωπραγματική αποδοχή της αρχής της ισότητας. Είναι ένα τμήμα της κοινωνίας που εγκλωβίσταται πάνω από αυτήν και την εξουσιάζει. Η πολιτική είναι φτιαγμένη από το Κράτος.

Η γυναίκα ζει σε σχέση με το Κράτος τη μεγαλύτερη ιστορική απόσταση της από την πολιτική που εκφράζει εμπειρίες, σκέψεις, καλή θέληση των αντρών, και που αντανακλά κατά συνέπεια την εικόνα, το δράμα που έχει το αρσενικό φύλο για το γυναικείο.

Οι γυναικείες εμπειρίες, απόψεις, αξίες, η δική τους συλλογικότητα, τα δικά τους κριτήρια, η διαφορετική αντίληψη για την ιδότητα, την ελευθερία, τη δημοκρατία, την αντιπροσωπευτική θρίσκονται έξω από την πολιτική, άρα και από το Κράτος. Γι' αυτό και οι γυναίκες, συνειδητά οι λίγες, συνειδητά η υποσυνείδητα οι πολλές, δυσπιστούν σ' αυτήν την εξουσία και τον τρόπο άσκησης της.

Η πιο αρχαία πρόκληση στο Κράτος και την εξουσία εκδηλώνεται από μια γυναίκα, την Αντίγονη. Συγκρούεται μαζί της, αρνείται να την αποδεχτεί, παραβιάζει τους νόμους που αυτή επιβάλλει αφού δεν συμφωνεί μαζί τους και τη προκαλεί. Με τμήμα το

θάνατο. Μια σειρά από γυναίκες που δρουν και αντιστέκονται με την ίδια συνέπεια έχουν την ίδια μοίρα.

Μέσα στις σύγχρονες αντιπροσωπευτικές Δημοκρατίες, όταν αναφερόμαστε στην πολιτική, θεωρούμε σαν κύριο όργανο έκφρασης της τα Πολιτικά Κόμματα. Αυτούς τους μηχανισμούς που ασχολούνται με όλα τα μεγάλα προβλήματα του Κράτους και που έχουν σαν στόχο την κάλυψη και την άσκηση της εξουσίας. Μόλις εξουσίας, άλλοτε λιγότερο και άλλοτε περισσότερο αυταρχικής και καταπιεστικής, αλλά πάντα καταναγκαστικής - ιεραρχικής και γραφειοκρατικής δομημένης. Υποχρεωτικά λοιπόν με τον ίδιο τρόπο είναι οργανωμένα και τα Πολιτικά Κόμματα.

Η πάλη από την απόλυτη πλειοψηφία συμμετοχής των ανθρώπων στη πολιτική και η σχεδόν αποκλειστική στα ανώτερα καθοδηγητικά όργανα και πάντα σχεδόν στο επίπεδο της ηγεσίας, έχει διαμορφώσει την οργάνωση και λειτουργία τους με τρόπο τέτοιο, ώστε να μην υπάρχουν περιθώρια για την ουσιαστική συμμετοχή και παρέμβαση των γυναικών.

Ο ανδροκρατισμός, κατά συνέπεια και ο ανδροκεντρισμός χαρακτηρίζουν όλα τα Κόμματα ανεξαρτήτως από την ιδεολογία τους, την ταξική τους προέλευση και τους στόχους τους. Μέσα σ' αυτά οι γυναίκες δεν θεωρούνται σαν πολιτικό υποκείμενο και τα προβλήματά τους σαν πολιτικά ώστε να ασχοληθεί το Κόμμα με αυτά. Γιατί δεν αρκεί να αναφέρονται διακριχθέντα στα γυναικεία ζητήματα ή έστω να έχουν μια αποσπασματική συνθήκη πολιτικής αντιπαράθεσης, αλλά όταν δεν τόχουν ενδείξει οργανικά στην καθημερινή τους πολιτική και όταν τα συζητούν απομονωμένα από τα γενικά πολιτικά θέματα, π.χ. αντιυπόληψη - εκκρήσεις έδω από το ΕΣΥ, προβλήματα εργαζόμενων γυναικών έδω από την οικονομική πολιτική κ.ά. Η περιθωριοποίηση του γυναικείου φύλου ενυπάρχει και αναπαράγεται μέσα στο Κόμμα με την περιθωριοποίηση των ίδιων των γυναικών προβλημάτων αλλά και των γυναικών μελών του. Το όποιο ενδιαφέρον και ενσυναίσθηση με αυτά τίθεται σαν τελευταίο θέμα ναιτί προέχουν άλλα «σθεραρότερα», «πιο κύρια», «πιο πολιτικά».

Η δημιουργία, η ύπαρξη και η λειτουργία γυναικείων τμημάτων ή γυναικείων γραφείων μέσα στο Κόμμα δεν εγγυάται ούτε αποδεικνύει το ενδιαφέρον του. Στα όργανα να αυτά έχει ανατεθεί να ασχολούνται αποκλειστικά με το «ειδικό» θέμα, ξεκομμένα από τον υπόλοιπο κορμό του Κόμματος και τα άλλα όργανα του, χωρίς περιθώρια να παίξουν ένα αποφασιστικό ρόλο ή να επιδράσουν καθοριστικά.

Τα γυναικεία θέματα γίνονται και αυτά «Πολιτικά» μόνο όταν υπάρχει θέμα συγκρούσεως και αντιπαράθεσης στο κύριο χώρο της πολιτικής, συνθήκη στη Βουλή. Τότε όμως δεν είναι τα γυναικεία τμήματα ή γραφεία που θα αποφασίσουν για την ακολουθητέα πολιτική γραμμή, αλλά οι κοιμησιακοί ηγέτες και τα ανώτερα καθοδηγητικά όργανα συχνά χωρίς την γνώμη των γυναικών.

Το πιο βασικό όμως είναι ότι κανένα Κόμμα δεν τόλμησε να προχωρήσει στην ουσιαστική προσέγγιση αυτών των προβλημάτων και να ανοίξει συζήτηση με στόχο την αλλαγή της νοοτροπίας των μελών του,

των ψηφοφόρων τους ή και των ευρύτερων μαζών ώστε να ξεπεραστούν προκαταλήψεις, καθυστερημένες αντιλήψεις, μορφές συντηρητικής συμπεριφοράς υποστηρικτικές ή και προσβλητικές για την αξιοπρέπεια των γυναικών. Θέματα όπως οι σχέσεις των δύο φύλων, η θέση της γυναίκας στην οικογένεια, η θία που ασκείται σε βάρος της, η σεξουαλική εκμετάλλευση κ.ά. θεωρούνται απλησίαστα ταμπού από τη μια μεριά και μη πολιτικά από την άλλη. Η σύγκρουση που θα επέφερε μια τέτοια συζήτηση τρομάζει ακόμη και αυτούς τους πολιτικούς που επαγγέλλονται τις ριζικές αλλαγές στη κοινωνία ή και την επανάσταση.

Τα Κόμματα δεν αγαπούν τις γυναίκες εκτός από τις εκλογικές περιόδους. Τότε εμφανίζεται μια διαφορετική εικόνα που προσπαθεί να πείσει για το αντίθετο, αλλά για να ξεχαστεί την επομένη των εκλογών. Το υπόλοιπο διάστημα οι γυναίκες θεωρούνται σαν μια εξερέθιση που χρησιμοποιείται για την επίτευξη των γενικών στόχων. Οι ιδέες οι γυναίκες κάθε φορά συμμετέχουν στις πολιτικές κινητοποιήσεις, μαζικά μαχητικά, είναι παρούσες στη βάση αλλά χωρίς να επιδρούν και χωρίς οι λόγοι της ηγεσίας να ανήκουν ποτέ σ' αυτές. Με το τέλος των πολέμων, των επαναστάσεων ή όποιων κινητοποιήσεων, ανεξαρτήτως από το αποτέλεσμα τους, αν είναι νικηφόρο ή όχι, ξανακλείνονται στον περιορισμένο ιδιωτικό τους χώρο και η συμμετοχή και η δράση τους αποσιωπάται ή λογοκρίνεται.

Τα πολιτικά Κόμματα απωθούν τις γυναίκες και με τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας τους. Η πολιτική κορυφή, όπως ασκείται, η ανταγωνιστικότητα, οι ιεραρχίες, η γραφειοκρατία, ο χρόνος της πολιτικής και η γλώσσα της είναι πράγματα όχι μόνο άγνωστα στις ιδέες και γι' αυτό τις τρομάζουν και τις απωθούν αλλά και μη αποδεκτά συνειδητά ή ασυνειδητά. Διατηρώντας αυστηρά αυτά τα χαρακτηριστικά τους τα Κόμματα δεν αφήνουν περιθώρια στα γυναικεία μέλη τους να λειτουργήσουν ισότιμα και κυρίως με τα δικά τους στοιχεία και αξίες.

Το μοντέλο του Άντρα - πολιτικού προβάλλεται συνεχώς σαν μοναδικός τρόπος επίλυσης, αναγνώρισης και εξέλιξης στο χώρο της πολιτικής.

Σ' αυτές τις συνθήκες και με αυτές τις προϋποθέσεις η γυναίκα-μέλος που θέλει να εξελιχθεί σε πολιτικό και κομματικό στέλεχος καλείται να το υποθετήσει χωρίς κριτική μεν, αλλά με δίχασμό της προσωπικότητάς της. Υποχρεώνεται να ξεχάσει το φύλο της και την όποια γυναικεία συνειδητοποίηση της χάριν της πολιτικής καριέρας. Τα γυναικεία της όμοια κοινωνικά χαρακτηριστικά τα ξαναβρίσκει όταν τελειώσει το πολιτικό ή κομματικό της ταξίδι, αφού ουσιαστικά δεν τόχει αφήσει.

Οι γυναίκες λοιπόν δεν αισθάνονται ούτε λειτουργούν σαν ένα διαφορετικό πολιτικό υποκείμενο. Νοιώθουν σαν φιλοενοχούμενες τόσο στο γενικό πολιτικό χώρο όσο και στον ειδικό κομματικό ή σαν άτομα αποδεκτά με επιείκεια και ανοχή. Είναι μια σκληρή πραγματικότητα που οδηγεί τις πιο πολλές σε μια προσπάθεια προσαρμογής και εγκατάλειψης των όποιων μικρών ή μεγάλων αντιθέσεων τους. Περιορίζοντας με αυτό το τρόπο την ελευθερία τους αφού στερούνται το βασικό της στοιχείο, το να

υπάρχουν και να γίνονται αποδεκτές με τα δικά τους χαρακτηριστικά και τη δική τους ταυτότητα.

Ότι στερούνται οι γυναίκες στους παραδοσιακούς χώρους της πολιτικής το βρίσκουν εν δύναμει ή προπαθούν να το διαμορφώσουν στο αυτόνομο γυναικείο κίνημα.

Το γυναικείο κίνημα - χώρος επίσης πολιτικός - έδωσε τη δυνατότητα στο γυναικείο φύλο να κατακτήσει ότι μέχρι σήμερα του αρνούνταν.

Οι γυναίκες μέσα σ' αυτό όχι μόνο συνειδητοποιούνται γύρω από τα προβλήματα τους και την αναγκαιότητα του αγώνα τους, αλλά αποκτούν την ενιαία ταυτότητα του εαυτού τους, να είναι και να δρουν σαν γυναίκες. Δεν αισθάνονται ότι «κάνουν» πολιτική αλλά μετατρέπουν τη ζωή τους σε πολιτική. Είναι ο δικός τους χώρος και εκεί όπου αισθάνονται ότι είναι ένα πολιτικό υποκείμενο. Ριζοσπαστικοποιούνται με τρόπο εντελώς διαφορετικό από αυτόν που θα σήμαινε η συμμετοχή τους σε ένα αγώνα ή ακόμη και μια επανάσταση.

Ο φεμινισμός είναι πολιτική και απευθύνεται στην πολιτική σφαίρα για ένα θεμελιακό μετασχηματισμό των ρόλων, των θεσμών, των αξιών και των συμπεριφορών που ισχύουν σήμερα και είναι επιβλητικό και αποδοκίμο. Εμπλουτίζει και διευρύνει την κλασική έννοια της πολιτικής. Προσθέτει νέες θεματικές, νέους τρόπους οργάνωσης, νέους στόχους. Θέτει το θέμα της απελευθέρωσης των γυναικών κατά κύριο λόγο αλλά και της κοινωνικής ολοκλήρωσης σαν φυσική συνέπεια.

Μόνο λοιπόν αν γίνει αποδεκτό από την πολιτική ότι οι δύο πιο μεγάλες διακρίσεις της κοινωνικής δικαιοσύνης είναι η Τάξη και το Φύλο, θα μπορεί να ενσωματωθεί η γυναικεία προβληματική και θα αποκτήσει ένα καθολικό χαρακτήρα με θετικά αποτελέσματα.

## Ζώγια Χρονάκη

### Βιβλιογραφία

1. Η προσωπική εμπειρία των 12 τελευταίων χρόνων.
2. Ροσάντα Ροσάντα: Γυναίκες και Πολιτική. Εκδ. Οδυσσεύς 1980.
3. Κάρλα Ρεβαγιόλι: Τα Γυναικεία Ζήτημα. Εκδ. Θεμέλιο 1979.
4. Σίλα Ροζμπούμπο: Πέρα από τον κατακερματισμό. Εκδ. Θεμέλιο 1983.
5. Κριστίν Μπουλ - Γκλυζμάν: Τα νέα κοινωνικά κινήματα και ο ρόλος του κόμματος στο «Η σημερινή κρίση του καπιταλισμού». Κ.Μ.Α.Σ. Εκδ. Θεμέλιο 1982.
6. «Γυναίκες και ΚΚΕ εσωτ.». Οι δυσκολίες μιας συνάντησης, μια συζήτηση μεταξύ της Δεσπ. Μπλόγρη, Μαρίας Ρεπούση, Ζωγίας Χρονάκη, συντονίζει η Μαρία Στρατηγάκη. Περιοδικό «Η Αριστερά σήμερα». τ. 9 / 1984 σελ. 36 επ.
7. Henri Lefebvre: Η Μαρκέλη θεωρία του Κράτους. Εκδ. Έρραμος 1977.